

سیری در داستان‌های کوتاه از نشریات طنز و فکاهی

سال‌های ۱۲۸۶ تا امروز

به کوشش:

محمدرفیع ضیایی - غلامرضا کیانی رشید

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

سرشناسه:	ضیایی، محمدرفیع، ۱۳۲۷-۱۳۹۵، گردآورنده
عنوان و نام پدیدآور:	سیری در داستان‌های کوتاه از نشریات طنز و فکاهی (سال‌های ۱۲۸۶ تا امروز) // به کوشش محمدرفیع ضیایی، غلامرضا کیانی‌رشید.
مشخصات نشر:	تهران: مروارید، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری:	۳۷۵ ص.
شابک:	۹۷۸-۹۶۴-۱۹۱-۵۲۴-۹
وضعیت فهرست‌نویسی:	فیبا
موضوع:	داستان‌های طنزآمیز فارسی - تاریخ و نقد - مجموعه‌ها
موضوع:	Humorous stories, Persian — History and criticism — Collections
موضوع:	داستان‌های کوتاه فارسی - قرن ۱۳ق - تاریخ و نقد - مجموعه‌ها
موضوع:	20th centuries — History and criticism — Short stories, Persian — 19th Collections
موضوع:	داستان‌ها، مجله‌ها و فکاهیات تصویری - ایران - تاریخ و نقد - مجموعه‌ها
موضوع:	Comic books, strips, etc. — Iran — History and criticism — Collections
موضوع:	نویسندگان ایرانی - قرن ۱۳ق - ۱۴ - نقد و تفسیر
موضوع:	20th century — Criticism and interpretation—Authors, Iranian — 19
شناسه افزوده:	کیانی‌رشید، غلامرضا، ۱۳۲۵ - گردآورنده
رده‌بندی کنگره:	۱۳۹۶ ض ۹۹/۹/۴۳۱۳ PIR
رده بندی دیویی:	۸ فا ۸/۷۰۸
کتابشناسی ملی:	۵۰۵۱۴۱۰

انشارات مروارید

تهران، خیابان انقلاب، روبه‌روی دانشگاه تهران، پلاک ۱۱۸۸/ص. پ. ۱۶۵۴-۱۳۱۴۵
 دفتر: ۰۰۸۶۴-۰۰۸۶۴-۶۶۴۱۴۰۴۶-۶۶۴۸۴۶۱۲ فاکس: ۰۲۷-۶۶۴۸۴۰۲۷ فروشگاه: ۶۶۴۶۷۸۴۸
<https://instagram.com/morvaridpub> - <https://telegram.me/morvaridpub>
 تخفیف و ارسال رایگان: www.morvarid.pub

سیری در داستان‌های کوتاه

(از نشریات طنز و فکاهی، سال‌های ۱۲۸۶ تا امروز)
 گردآورندگان: محمدرفیع ضیایی، غلامرضا کیانی‌رشید

تولید فنی: الناز ایللی
 صفحه‌آرایی: تینا حسامی
 چاپ اول: پاییز ۱۳۹۹
 خدمات چاپ میامی
 تیراژ ۵۵۰

شابک ۹۷۸-۹۶۴-۱۹۱-۵۲۴-۹ ۹۷۸-۹۶۴-۱۹۱-۵۲۴-۹ ISBN: 978-964-191-524-9

۶۷۰۰۰ تومان

فهرست

پیشگفتار..... ۷

فصل اول: مقدمه‌ای بر نشریات طنز و فکاهی

- ۱۳..... آغاز روزنامه‌نگاری و روزنامه‌ مصور در ایران
- ۱۵..... اندازه‌های مرسوم قطع نشریات قدیمی ایران.....
- ۱۵..... شیوه چاپ سنگی در ایران.....
- ۱۶..... نشریات فکاهی انتقادی سال‌های ۱۲۷۶ تا ۱۳۰۴ شمسی.....
- ۲۵..... نشریات صرفاً فکاهی.....
- ۲۹..... ویژگی نشریات بعد از شهریور ۱۳۲۰.....
- فهرست نشریات طنز و فکاهی از ۱۳۲۰ شمسی برابر با ۱۹۴۱ میلادی تا
کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ برابر با ۱۹۵۳ میلادی:..... ۳۲
- چگونگی انتشار نشریات فکاهی از کودتای ۲۸ مرداد سال ۱۳۳۲ تا پیروزی
انقلاب اسلامی در ایران..... ۳۳
- طنز و فکاهی، نوشتاری و تصویری بعد از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران..... ۳۵
- فهرست نشریات طنز و فکاهی در سال‌های بعد از ۱۳۵۸..... ۳۷

فصل دوم: نشریات تأثیرگذار فکاهی، انتقادی

- ۴۱..... صوراسرافیل.....
- ۴۳..... ناهید نشریه هفتگی، اخلاقی، سیاسی، فکاهی.....

۵۲.....	داستانی کوتاه از روزنامه ناهید به تاریخ ۶ آبان ۱۳۰۶.....
۵۶.....	چلنگر.....
۵۹.....	توفیق.....
۷۲.....	کاریکاتور.....
۷۶.....	مجله (توفیقون) فکاهيون.....
۷۸.....	ماهنامه خورجين.....
۸۰.....	نشریات گل آقا.....
۸۵.....	هفته نامه گل آقا.....
۸۶.....	جواد علیزاده و طنز و کاریکاتور.....

فصل سوم: داستان‌های کوتاه از نویسندگان نشریات طنز و فکاهی

۹۱.....	اسماعیل آتشی / مصاحبه با باد.....
۹۴.....	منوچهر احترامی / بزرگداشت آقای ملنگدوست.....
۱۰۷.....	محسن اسماعیلی / جایزه / زمین خوار.....
۱۱۲.....	محمدعلی افراشته / بل خشک رود.....
۱۱۷.....	اکبریان / بخشکی شانس.....
۱۲۰.....	رضوان الوندی / زنگ انشاء: یک روز تعطیل خود را شرح دهید.....
۱۲۴.....	بزرگ علوی / پنج دقیقه پس از دوازده.....
۱۳۰.....	صمد بهرنگی / کتاب انشاءنگاری.....
۱۳۷.....	علی بهروزنسب / پسته.....
۱۴۴.....	منوچهر پازوکی / سفر اسرارآمیز.....
۱۵۰.....	محمد پورثانی / دندان پزشکی حاذق.....
۱۵۵.....	پولادور / قصه دختر پادشاه / اندازه گرفتند، دیدند دو ذرع و نیم است.....
۱۶۰.....	حسین توفیق / هدیه ناقابل.....
۱۶۴.....	منوچهر جراحزاده / رستم نخلستان.....
۱۶۷.....	بهروز جممدار / یک حکایت سورآیستی.....
۱۷۳.....	ناصر چولایی و کیلی / مدیریت.....

- ۱۷۸.....محمد حاج حسینی / سیلی آب و نون‌دار.....
 ۱۸۳.....ابوالقاسم حالت / خمیردندان دوهزارتومنی.....
 ۱۹۲.....محمد حریری / بزبیاری.....
 ۱۹۵.....مرتضی خدابخش / به خدا من دکتر نیستم.....
 ۲۰۳.....ناصر داروگر کرمانی / زمین‌ها هم راه می‌روند!.....
 ۲۱۴.....دهخدا / چرند و پرند.....
 ۲۲۰.....عشرت رحمانپور / پسر خجالتی.....
 ۲۲۵.....جلال رفیع / مرگ به نرخ دولتی.....
 ۲۲۹.....رفیع افتخار / کاغذ باطله.....
 ۲۳۳.....محمد زهری / آخرین سیستم پول درآوردن.....
 ۲۳۶.....ستوده / زورناچی.....
 ۲۳۹.....پرویزشاپور / ماهی گلی.....
 ۲۴۶.....خسرو شاهانی / زیارت اهل قبور.....
 ۲۵۳.....شاهین شعبانی / ایالت خودمختار.....
 ۲۵۷.....کیومرث صابری / فقط یک کلمه.....
 ۲۶۰.....محمد صالحی آرام / ماجراآفرینی یک خبر.....
 ۲۶۳.....رویای صدر / فیل در پرونده.....
 ۲۶۵.....عمران صلاحی / امتحان ورودی.....
 ۲۶۸.....محمدرفیع ضیایی / لوله‌کشی که از جبل الطارق آمد.....
 ۲۷۷.....مرتضی فرجیان / چگونه میلیونر شدم؟.....
 ۲۸۲.....حجت‌الله فرهادیان / چمدان‌های مرموز.....
 ۲۸۵.....احمد فولادی طرقی / راه‌حل.....
 ۲۹۳.....لئون سنفونی / تیارث کم‌دی!! در جستجوی قاتل.....
 ۲۹۶.....محمد کدخدایی / پاگشا!.....
 ۳۰۰.....فرهاد کریمی / مملکت قانون.....
 ۳۰۴.....غلامرضا کیانی رشید / قصه‌غاز و مینی‌بوس.....
 ۳۰۸.....مسعود کیمیاگر / ایهاالناس زخم دکتر شد.....

- گشتاسب ورمزیار گروسی / نعل..... ۳۱۵
- منوچهر محبوبی / مرده‌کشی بنده..... ۳۱۹
- شهین محمدی / من ورق کاغذ سفیدی بودم..... ۳۲۳
- محمدامین محمدی / نور دیده / پطرس شاه..... ۳۳۱
- هوشنگ معمارزاده / اذ، اوودو، بررور..... ۳۳۸
- فریدون معمار / بی‌خوابی..... ۳۴۲
- حسن ملکیان / مگس..... ۳۴۷
- علی‌اصغر منصوری / قبر خصوصی..... ۳۵۰
- مومو کوچولو / ماهی قرمز شجاع..... ۳۵۳
- همایون میلانی / بیچاره مردم پایتخت..... ۳۵۹
- عباس وثوقی لاهیجانی / آقا مراد..... ۳۶۸
- یحیی وکیلی زند / جواد بانجو..... ۳۷۱

پیشگفتار

تاکنون قریب به ۲۵۰ نشریه، در قالب روزنامه، هفتگی، ماهنامه و یا سالنامه به صورت فکاهی و بعضاً طنز، در ایران منتشر شده، عمده محتویات آن‌ها را به‌طور کلی می‌توان به دو قسمت نوشتاری و تصویری تقسیم کرد.

بخش تصویری شامل کاریکاتور، کارتون و طرح‌های هجایی و کلیشه‌های تزیینی و بعضاً عکس بوده که چگونگی جزئیات آن مورد بحث این کتاب نیست، گرچه به خالقان این‌گونه آثار نیز در این کتاب اشاره شده است. اما قسمت دوم یعنی بخش نوشتاری نشریات طنز و فکاهی در ایران را می‌توان به زیرمجموعه‌های «نظم و نثر» تقسیم کرد. «نظم» و یا شعر، در هر قالبی که باشد نیز مورد بحث این کتاب نیست.

آنچه می‌ماند قسمت‌های نوشتاری به نثر در نشریات طنز و فکاهی است که به‌طور کلی تحت عنوان مطالب نوشتاری غیرشعری و در قالب‌های مختلفی ارائه شده است.

به‌طور کلی این مطالب را می‌توان در گونه‌های «داستان کوتاه، داستان‌واره، مطالب کوتاه، لطیفه‌ها، نکته‌ها و...» تقسیم‌بندی کرد.

نوشته‌های بسیار کوتاهی که می‌تواند در قالب یک سطر در یک ستون

کوچک و در مجموعه‌ای از پنج تا ده کلمه بیاید ممکن است یک «نکته کوتاه» فکاهی یا طنز باشد. لطیفه نیز می‌تواند در دو یا چند سطر بیان شود و تنها تفاوت آن‌ها با نکته‌های نوشتاری قالب داستانی آن‌هاست، یعنی لطیفه‌ها هم در اصل حکایت‌های کوتاهی هستند که در قالب چند سطر تعریف می‌شوند. مطالب کوتاه در نشریات طنز و فکاهی، قالب بیانی لطیفه را ندارد، یعنی نوعی روایت منسجم مانند یک حکایت نیست.

بنا به ترکیب صفحه‌آرایی در نشریات طنز و فکاهی و تقسیم هر صفحه به ستون‌های عمودی و نیز کادربندی‌ها برای قسمت‌های تصویری، یعنی کاریکاتورها و کارتونها، معمولاً مطالب کوتاه، کاریکاتور، لطیفه‌ها و نکته‌ها در ستون‌های عمودی و یا افقی در کنار هم می‌آمده. این مطالب می‌توانسته در یک ستون، دو ستون، نصف صفحه و ربع صفحه متغیر باشد. در این کتاب پیگیری مطالبی چون «نکته‌ها، لطیفه‌ها و مطالب کوتاه» که به نشر نوشته می‌شده نیز مورد نظر ما نیست. گرچه جمع‌آوری نمونه‌هایی از آن‌ها را با ذکر نام نویسندگان و خالقان این‌گونه آثار نیز در نظر داریم. اما این کتاب خصوصاً به داستان‌های کوتاه و داستان‌واره‌های عده‌ای از نویسندگان طنز و فکاهی این‌گونه نشریات اختصاص دارد.

علت ذکر داستان کوتاه و یا داستان‌واره‌ها، این است که بسیاری از این نمونه‌ها، قالب کامل یک داستان کوتاه را ندارد و بین یک مطلب کوتاه و یک داستان کوتاه در نوسان است. ممکن است دو ایراد کلی به این کتاب وارد باشد. اول این که از همه نویسندگان این‌گونه نوشتار، نام برده نشده. این موضوع ایراد بجایی است و ما در نظر داریم در آینده لااقل از تمام کسانی که در این گونه‌ی خاص آثاری به‌جا مانده با ذکر یک نمونه نام ببریم. ایراد دوم این که، داستان‌های کوتاه انتخاب شده در این مجموعه دارای قدرت و ضعف‌هایی است. این ایراد هم به چنین مجموعه‌هایی وارد است. اما باید توجه داشت که آنچه مورد نظر ما بوده به دست دادن اسنادی است تحت

عنوان «داستان‌های کوتاه در نشریات طنز و فکاهی». نویسندگان و خالقان این‌گونه آثار آنچه در توان خود داشتند را آفریده‌اند و ما نیز کوشش کرده‌ایم بهترین این آثار را انتخاب کنیم.

لازم به ذکر است که در فصل اول کتاب «مقدمه‌ای بر نشریات طنز و فکاهی» لیست تقریباً کاملی از نشریات طنز و فکاهی از آغاز تاکنون آمده و طبعاً در یک برداشت دقیق‌تر باید تمامی این مجموعه‌ها بررسی شود و انتخاب صورت گیرد. اما باید توجه داشت که بسیاری از این نشریات اگر هم در جایی موجود باشد به صورت کالاهای متروکه در انبارهای متروکه درآمده و دستیابی به آن‌ها بسیار مشکل و در مواردی غیر قابل دسترسی است. از طرف دیگر نویسندگان این‌گونه آثار مخصوصاً آن‌هایی که به صورت مستمر این کار را ادامه داده‌اند معمولاً با چندین نشریه همکاری کرده‌اند. طبعاً گذشت زمان به تجربه و مهارت آن‌ها در خلق این‌گونه آثار نیز افزوده است. عده‌ای نیز این‌گونه فعالیت را رها کرده‌اند.

نکته آخر این که در سال‌های اخیر عده‌ای از نویسندگان جوان به این گروه از نویسندگان پیوسته‌اند. آثار قابل توجهی هم خلق کرده‌اند و ما بنا به حجم این کتاب، این مجموعه را به آثار قدیمی‌ترها اختصاص داده‌ایم و نه این‌که آن‌ها را نادیده گرفته باشیم.